

Liberalny testament Karla Poppera

Autor tekstu: **Dirk Verhofstadt**

Tłumaczenie: **Ilona Vijn-Boska**

Prace austriacko- brytyjskiego filozofa Karla Poppera (1902-1994) są ważnym źródłem inspiracji dla liberalizmu. Popper studiował na Uniwersytecie Wiedeńskim między innymi filozofię, psychologię i matematykę. Początkowo zaangażował się w studencki ruch marksistowski. Jednak bardzo szybko miał okazję się przekonać, że marksizm jest skostniałą i w dużym stopniu błędną ideologią. Znajomość psychologii zmieniła go w zwolennika racjonalizmu. Wiedza według niego nie była stworzona z obserwacji, lecz nasze spostrzeżenia zależały od wiedzy przez nas posiadanej. Ogólne idee teoretyczne muszą poprzedzać doświadczenie: bez nich ani prowadzenie doświadczeń, ani w ogóle uprawianie nauki, nie jest możliwe. Publikacja *Logik der Forschung* (Logika odkrycia naukowego) stała się bardzo popularna i dzięki temu Karl Popper stał się z dnia na dzień sławnym filozofem. W pracy tej opisał swoje idee o obiektywności i postępie wiedzy. W 1937 roku uciekł Popper razem ze swoją żoną przed wzrastającym radykalno-prawicowym zagrożeniem w Austrii i osiedlił się w Nowej Zelandii. Najważniejszymi pracami z tego okresu są książki: *Nędza historycyzmu* (*The Poverty of Historicism*) i dwuczęściowa *Spółeczeństwo otwarte i jego wrogowie* (*The Open Society and Its Enemies*).

W pierwszej pracy przeciwstawia się teorii, że historia rozwija się niezłomie i nieuchronnie według stałych praw, które można badać pod kątem ich powstawania, rozwoju i upadku. Praw, które mogą zostać odkryte ze względu na końcową sytuację, tak jak to utrzymywano między innymi w marksizmie. Historyzm według niego prowadzi do buntu przeciw rozumowi, a to może doprowadzić do rewolucji. Twierdził: "Dążenie do 'uszcześliwiania wszystkich' może stać się bardzo niebezpieczne, jeżeli pewna liczba osób będzie zgodna ze sposobem, w jaki to ma się zdarzyć. Jeżeli nie chcemy znowu doprowadzić świata do katastrofy, musimy porzucić nasze marzenia o szczęśliwym świecie. Mamy pozostać uzdrowicielami świata, lecz w miarę skromnymi. Musimy się zadowolić z nigdy nie zakończonym dziełem zmniejszania cierpienia, zwalczania niepotrzebnego zła i zapobiegania dziesiątkom i setkom drobnych nieszczęść i niedogodności. Przy tym musimy mieć ciągle oczy otwarte na nieuniknione i niechciane efekty naszej interwencji, których nigdy nie możemy przewidzieć." Według niego człowiek uczy się na swoich błędach i tylko dzięki próbom i błędom rośnie nasza wiedza, a nauka postępuje naprzód. Swoją książkę poświęcił "ku pamięci tym wszystkim bezimiennym mężczyznom i kobietom wszystkich przekonań, narodów i nacji, którzy zostali ofiarami wiary faszyzmu i komunizmu w imię Niezłomnego Prawa, które miało określać przebieg historii".

W drugiej książce broni 'społeczeństwa otwartego', gdzie władza państwowa jest poddana pod kontrolę wszystkich obywateli, a nie tylko wybranych elit. W razie potrzeby rząd może być też odwoływany bez rozlewu krwi. Każdy ma prawo do wolności i życia według własnych reguł, ale musi ponosić odpowiedzialność za osobiste decyzje. Ludzie mogą swobodnie zmieniać swoją pozycję w hierarchii społecznej. Społeczeństwo otwarte opiera się na zasadzie tolerancji dla poszukiwań odrębnych dróg szczęścia, zawsze jednak w granicach prawa. Podstawę polityczną stanowią prawa i wolności obywatelskie. Jego zdaniem, przejście od społeczeństwa zamkniętego do otwartego "jest najgłębszą rewolucją, przez którą ludzkość dotychczas przeszła". Największymi wrogami tego rodzaju społeczeństwa są według niego Platon, Hegel i Marks, propagujący społeczeństwo statyczne, gdzie dla wszystkich problemów społecznych są gotowe i prawomocne rozwiązania. W takim społeczeństwie jakkolwiek próba zmian jest rygorystycznie i nieuchronnie poskramiana. Według Poppera postęp w społeczeństwie i rozwój wiedzy opiera się na wolnej dyskusji i stopniowej przemianie społeczeństwa. To jest wyraźnie liberalne stanowisko i to zaakcentował twórczy filozof mówiąc w jednym ze swoich ostatnich wywiadów: *I'am a liberal*.

Dzięki publikacji *The Open Society and Its Enemies* w 1945 Popper stał się sławny na całym świecie. Książka została uznana za krytykę liberalną totalitaryzmu. Chociaż totalitarne państwo nie było według niego do zaakceptowania, to nieograniczona wolność każdej jednostki

nie była również pozytywnym zjawiskiem. Uważał, że całkowita wolność oznacza prawo do robienia wszystkiego na co ktoś ma ochotę, a to może doprowadzić do pozbawienia drugiej osoby jej wolności. Nieograniczona wolność potrafi zatem prowadzić do niewolnictwa. Tak więc, aby chronić wolność, trzeba ją ograniczać. Tym odwraca się Popper od każdej formy dogmatycznej i od wypowiedzi, takich jak pewność, prawda i absolutność. Dla niego wszystkie te twierdzenia i wizje są najwyżej hipotezami. Twierdzenie ma prawo bytu tylko dotąd, dopóki nie zostanie obalone sprzecznym argumentem. I tak na przykład twierdzenie, że wszystkie łabędzie są białe jest prawdziwe tak długo, dopóki nie pojawi się czarny egzemplarz. Tutaj leżą podstawy teorii falsyfikacji, które także są do zastosowania w stosunku do filozofii polityki. Nieufnie ustosunkowuje się do ludzi, którzy sądzą, że są 'święcie i definitywnie przekonani' o czymś. Dlatego też Francis Fukuyama — który w swojej książce *The End of History* stwierdził, że liberalizm jest jedynym i ostatecznym zwycięzcą na froncie ideologicznym — jest w błędzie. W wywiadzie dla "Der Spiegel" w 1992 Popper określił wypowiedzi Fukuyamy następująco: "To bzdury".

Popper nie uznawał żadnej politycznej i filozoficznej myśli opierającej się na założeniu nieomyślności. Przywódcy totalitarnych i fundamentalistycznych systemów bazowali na absolutnej pewności i prawdzie swoich myśli i działań. Tu mam na uwadze takich przywódców partii komunistycznych jak Lenin, Stalin, Mao i Pol Pot, władców faszystowskich jak Mussolini i Hitler oraz fundamentalistycznych jak ajatollah Chomeini w Iranie czy też nawet papież w Watykanie. Ten ostatni uzyskał swój nieomyślny status podczas Pierwszego Soboru Watykańskiego w 1870 roku. Nieomyślność istnieje przede wszystkim wewnątrz zamkniętej społeczności, gdzie każda krytyka zostaje stłumiona w imię wyższego autorytetu i gdzie ludzie żyją bez wolności swojego zdania, przekonań i możliwości zrzeszania się. Popper ostrzegał przed obiecującymi raj na ziemi, ponieważ według niego stworzyli oni nic innego jak piekło. Krytyka problemów społecznych była według niego najlepszą metodą do zmian na lepsze a nie idea tworzenia idealnego społeczeństwa.

Jego niechęć do każdej formy nieomyślności doprowadziłaby dzisiaj Poppera do protestu przeciw obecnemu fundamentalizmowi rynkowemu. Tak zwani neoliberalowie i libertarianie "wierzą", że wolny rynek, absolutna wolność i niekwestionowalne prawo własności wciąż i zawsze prowadzą do lepszych rezultatów dla ludzkości. Rzeczywistość wykazała jednak, że to się nie zgadza. "A free market without intervention does not and cannot exist", twierdzi Popper. Bezwzględna wiara w wolność i wolny rynek prowadzi często do obojętności dla ludzi, którzy z powodu choroby, starości lub inwalidztwa nie są zdolni do funkcjonowania w społeczności, jak i również do bezpośredniego wykorzystywania tego wolnego rynku dla tworzenia monopolii. Dlatego też jest potrzebny mocny rząd, aby strzec wolny rynek od monopolii, oligopolii, trustu i umów cenowych. Mocny rząd jest też potrzebny, aby bronić państwo i gwarantować bezpieczeństwo i wolność swoim obywatelom. Jak i również po to, aby zatroszczyć się o to, aby chorzy, emeryci i inwalidzi uzyskali pomoc, a dzieci dostęp do oświaty, tak aby rozwijały swoje talenty. Popper dążył do niezbędnego połączenia interesów jednostki i kolektywu.

W swojej prelekcji *The History of Our Time: An Optimist's View*, którą Popper wygłosił 12 października 1956 roku w Bristol, wyliczał bolączki świata. Ich kolejność była następująca: bieda, bezrobocie i inne formy niepewności socjalnych, choroby i ból, okrucieństwo w wymiarze karnym, niewolnictwo i inne formy zależności, dyskryminacja religijna i rasowa, brak oświaty, silne klasowe różnice i wojny. "We must construct social institutions, enforced by the power of the state, for the protection of the economically weak from the economically strong", napisał Popper. Dawał do zrozumienia, że u podstaw praworządnego państwa leży wolność i sprawiedliwość. Stwierdzenie, które później zostało wykorzystane przez takich myślicieli liberalnych jak John Rawls, Amartya Sen i Martha Nussbaum.

Popper przyznawał, że nie można przewidzieć przyszłości, co najwyżej przewidywać krótkotrwałe trendy. "Przyszłość zależy od tego, co teraz robimy. My jesteśmy za nią odpowiedzialni. Naszym obowiązkiem nie jest przepowiadanie przyszłych katastrof, ale walczenie o lepszy świat". Jego dewizą życiową było: "Optimism is a moral duty". W 1992 roku stwierdził: "So we have a duty, instead of predicting something bad, to support the things that may lead to a better future".

Popper nie twierdził nigdy, że jego idee są słuszne. Do tego był za krytyczny i zawsze miał nadzieję, że jego idee zostaną poddane dalszej krytyce. Idee Poppera dla liberałów są niezwykle bogate i bardzo aktualne. Ten kto dąży do wzrostu wolności i sprawiedliwości na świecie, ten powinien przeczytać książki Poppera. W czasach dzisiejszych ze względu na

powstawanie ekstremalnych partii politycznych musimy strzec się przed nowymi społeczeństwami zamkniętymi, które ograniczają podstawowe wolności każdego obywatela.

*

Publikowane na stronie www.liberales.be

Dirk Verhofstadt

Ur. 1955. Belgijski teoretyk liberalizmu (zwolennik J. Rawlsa), brat belgijskiego premiera, Guy'a Verhofstadta. Jego książka "Het menselijk liberalisme" inspirowała europejskich polityków z partii liberalnych. Broni liberalizmu przed atakami antyglobalistów. Jego najnowsza książka to "Obrona indywidualności". We wrześniu 2007 r. stowarzyszenie 'Wolna Myśl' (De Vrije Gedachte) przyznało mu tytuł "[Wolnomyśliciela Roku](#)".

[Strona www autora](#)

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 04-02-2007)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5258) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5258>)

Contents Copyright © 2000-2008 by Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę podkatalogów, skrypty JavaScript oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl